

Πρωθώντας την Υπαίθρια Εκπαίδευση για μουσεία και σχολεία (Υπαίθρια Εκπαίδευση: Ιστορία, Οφέλη, Παραδείγματα: Οι δράσεις του Μουσείου Σχολικής Ζωής και Εκπαίδευσης και το πρόγραμμα Outdoor Education for Museums and Cultural Organizations)

Ευαγγελία Κανταρτζή

Διευθύντρια Μουσείου Σχολικής Ζωής και Εκπαίδευσης
info@ekedisy.gr

Γιώτα Παπαδημητρίου

ΣΕΠ ΕΑΠ
giotaparadim@yahoo.gr

Περίληψη

Η εκπαίδευση σε εξωτερικούς χώρους, η υπαίθρια εκπαίδευση, μπορεί να έχει ισχυρά αποτελέσματα στον τρόπο με τον οποίο μαθαίνουν τα παιδιά. Μάλιστα, πέρα από τα σημαντικά μαθησιακά αποτελέσματα η υπαίθρια εκπαίδευση συμβάλλει αποτελεσματικά στη σωματική και ψυχική υγεία καθώς και στη γενικότερη γνωστική και κοινωνική ανάπτυξη των μαθητών. Σε αυτά τα οφέλη της εκπαίδευσης στην ύπαιθρο επικεντρώνεται η παρούσα εισήγηση. Συγκεκριμένα, στην εισήγησή μας προτάσσεται μια ιστορική αναδρομή στην πορεία της υπαίθριας εκπαίδευσης και ακολουθεί η αναφορά στα θετικά αποτελέσματά της. Η εισήγηση ολοκληρώνεται με το παράδειγμα των υπαίθριων εκπαιδευτικών δράσεων του Μουσείου Σχολικής Ζωής και Εκπαίδευσης και ειδικότερα το Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα Outdoor Education for Museums and Cultural Organizations (OEMCO) που υλοποιεί με εταίρους από την Ιταλία και την Ισπανία.

Λέξεις-κλειδιά: Υπαίθρια Εκπαίδευση, Μουσείο Σχολικής Ζωής και Εκπαίδευσης, Πρόγραμμα Outdoor Education for Museums and Cultural Organizations (OEMCO).

Εικόνα 1. Σε αυτήν την ασπρόμαυρη φωτογραφία συνοψίζεται η αίσθηση της υπαίθριας εκπαίδευσης. Η φωτογραφία τραβήχτηκε το 1957 στην Ολλανδία, όπου τα υπαίθρια σχολεία ήταν πολύ δημοφιλή (Πηγή εικόνας: F, n.d.)

1. Υπαίθρια Εκπαίδευση

1.1. Υπαίθρια Εκπαίδευση: Ιστορία

Με τον όρο «υπαίθρια εκπαίδευση» αναφερόμαστε εδώ σε δομημένες και στοχευμένες υπαίθριες εκπαιδευτικές δραστηριότητες (επισκέψεις σε επιλεγμένες περιοχές, καλοκαιρινά σχολεία, κατασκηνώσεις...) για παιδιά/ εφήβους που συμβάλλουν στη σωματική - ψυχική υγεία καθώς και στη γνωστική - κοινωνική ανάπτυξή τους (Παπαδημητρίου & Κανταρτζή, 2023: 70).

Από την αρχαιότητα ως και σήμερα η υπαίθρια εκπαίδευση έχει βαθιά, ενδιαφέρουσα και πολύπλοκη ιστορία με ρίζες:

- στον Σωκράτη, τον Πλάτωνα, τον Επίκουρο...
- ή, ακόμη πιο πίσω στον χρόνο, σε όλες τις κοινωνίες που ζούσαν -ή και ζουν- σε στενή σχέση με τη φύση. Η εκπαίδευση σε εξωτερικούς χώρους ήταν ο κανόνας στο μεγαλύτερο μέρος της ανθρώπινης ιστορίας. Η κατανόηση τού πώς να ευδοκιμήσει κανείς διατηρώντας παράλληλα την ισορροπία στο φυσικό περιβάλλον αποτελούσε πλαίσιο μάθησης για τους αυτόχθονες πολιτισμούς σε όλο τον κόσμο. Όπως γράφει η ινδιάνικης καταγωγής Leanne Betasamosake Simpson (2014): «Η γη είναι ο καλύτερος δάσκαλός μας» (Outdoor playbook, n. d.). Όταν ξεκίνησε η μαζική εκπαίδευση, τον 19ο αιώνα, το περιβάλλον μάθησης μεταφέρθηκε σε εσωτερικούς χώρους, στην τάξη (Παπαδημητρίου & Κανταρτζή, 2023: 70).

Η σύγχρονη ΥΕ θεμελιώνεται σε μια σειρά από γεγονότα:

- Η φύση αναδεικνύεται ως ιδανικός χώρος για την εκπαίδευση ήδη από τον 17ο αι. και συνδέεται με την εξέλιξη της Παιδαγωγικής. Τη σημασία της υποστήριξαν παιδαγωγοί, όπως οι: Comenius (17^{ος} αι.), Rousseau (18^{ος} αι.), Pestalozzi, Froebel (19^{ος} αι.), Dewey, Kilpatrick, Susan Isaacs, Margaret McMillan (20^{ός} αι.)¹.
- Μόλις στα τέλη του 18^{ου} αι. τα παιδιά άρχισαν να αντιμετωπίζονται ως άτομα. Παλαιότερα θεωρούνταν από την κοινωνία ως μικροσκοπικοί ενήλικες
- Το κίνημα του προσκοπισμού (καθιερώθηκε το 1907 από τον Robert Baden-Powell).
- Η οργανωμένη κατασκήνωση (τέλη 19^{ου} - αρχές 20^{ου} αι. σε Ευρώπη, Ηνωμένο Βασίλειο, ΗΠΑ, Αυστραλία, Νέα Ζηλανδία)².
- Η κίνηση που αναπτύχθηκε γύρω στα 1920 στις Η.Π.Α. και συνδεόταν με την τάση για «επιστροφή στη φύση» αλλά και με τις απόψεις της προοδευτικής κίνησης των Dewey και Kilpatrick.

¹ «Η καλύτερη τάξη και το πιο πλούσιο ντουλάπι σκεπάζονται μόνο από τον ουρανό» έγραφε χαρακτηριστικά η Margaret McMillan το 1925.

² *March of Time*, Σειρά 3, Επεισόδιο 13 Οι νέοι στις κατασκηνώσεις (Νέα Υόρκη, 1937, 6 λεπτά):

04.30 ΑΦΗΓΗΤΗΣ: Ένα νέο είδος καλοκαιρινής κατασκήνωσης είναι αυτή η σκόπιμη δραστηριότητα των νέων που μαθαίνουν κάνοντας. Πρόκειται για μια μορφή της προοδευτικής εκπαίδευσης που υποστηρίχθηκε εδώ και καιρό για τον σημερινό μαθητή από σύγχρονους δασκάλους και ειδικότερα από τον διάσημο εκπαιδευτικό φιλόσοφο Δρ John Dewey.

04.50 DR JOHN DEWEY: Το μέσο παιδί της Αμερικής σπάνια έρχεται σε άμεση επαφή με τη φύση. Στο σχολείο μαθαίνει μερικές ημερομηνίες από βιβλία, να πατάει ένα κουμπί, να πατάει γκάζι, αλλά κινδυνεύει να χάσει την επαφή με τις πρωτόγονες πραγματικότητες, με τον κόσμο, με τον χώρο γύρω μας, με τα χωράφια και τα ποτάμια, με τα προβλήματα απόκτησης στέγης και τροφής που πάντα καθόριζαν την ανθρώπινη ζωή και εξακολουθούν να το κάνουν.

05.25 ΑΦΗΓΗΤΗΣ: Έτσι, η καλοκαιρινή κατασκήνωση μπαίνει στη σφαίρα της εκπαίδευσης των παιδιών και οι αισιόδοξοι προβλέπουν ότι σε αυτή τη νέα μορφή της ο αυριανός Αμερικανός μαθητής θα απολαύσει ως μέρος της εκπαίδευσής του τη συναρπαστική περιπέτεια να λύνει μόνος του τα ερωτήματα που θέτει η ζωή στην ύπαιθρο. Ο χρόνος προχωρά...

- Η πρώτη μη κερδοσκοπική διεθνής εταιρεία υπαίθριας εκπαίδευσης, η Outward Bound³, που ιδρύθηκε στο Ηνωμένο Βασίλειο από τους Lawrence Holt και Kurt Hahn το 1941, εξαπλώθηκε σε περισσότερες από 40 χώρες, ενώ εμφανίστηκαν και άλλοι παρόμοιοι οργανισμοί [National Outdoor Leadership School (NOLS), Outdoor Education Group (OEG) κ.ά.] (Λαμπαθάκη, Τζακώστα, & Σφακιανάκη, χ.χ. : 3-4).
- Τα υπαίθρια - δασικά σχολεία (open air schools). Τα υπαίθρια - δασικά σχολεία ήταν μέρος ενός ευρύτερου σχολικού κινήματος που ξεκίνησε με τη δημιουργία του Waldschule für kränkliche Kinder (δασικό σχολείο για άρρωστα παιδιά) στο Charlottenburg, κοντά στο Βερολίνο, το 1904. Το κίνημα διαδόθηκε γρήγορα στην Ευρώπη⁴ και τη Βόρεια Αμερική. Η κατασκευή κατάλληλων κτιρίων ξεκίνησε την 1η δεκαετία του 20ού αι. και συνεχίστηκε μέχρι τη δεκαετία του 1970. Τα προορισμένα να δεχτούν ασθενικά παιδιά υπαίθρια ιδρύματα λειτουργούσαν ως οικοτροφεία ή ως ημερήσια σχολεία και συνδύαζαν την παιδαγωγική με την ιατρική επίβλεψη: αεροθεραπεία, ηλιοθεραπεία, ανάπαυση, καθαριότητα, καλή διατροφή. Στα ιδρύματα αυτά εφαρμόστηκαν αρκετές από τις αρχές της Νέας Αγωγής και του Σχολείου Εργασίας, όπως η αυτενέργεια, η συνεκπαίδευση, οι δραστηριότητες εξερεύνησης του τοπίου, η ατομική εμπειρία, η μάθηση σε συνδυασμό με την ιατρική φροντίδα. Στο τέλος της δεκαετίας του '30 τα υπαίθρια ιδρύματα ήταν χιλιάδες. Ωστόσο, μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο ο θεσμός είχε φθίνουσα πορεία.

Εικόνα 2. Αρχιτεκτονικές παρεμβάσεις για ένα ανοιχτό σχολείο στη Γαλλία
(Πηγή εικόνας: Tweedy & London, 2017)

³ Outward Bound: Το όνομα προήλθε από τον ναυτικό όρο για το πλοίο που φεύγει από ένα λιμάνι για την ανοιχτή θάλασσα

⁴ Ο Γερμανός παιδαγωγός Kurt Hahn (1886-1974) ίδρυσε μια σειρά από υπαίθρια - δασικά σχολεία. Η φράση "There is more in you than you think" ήταν το σύνθημα για το σχολείο του στη Βρετανία, το Gordonstoun, στο οποίο εκπαιδεύτηκαν τρεις γενιές της βρετανικής βασιλικής οικογένειας. Στο οικοτροφείο του -από τα πρώτα που δέχτηκαν κορίτσια μαζί με αγόρια- φοίτησαν μερικές από τις πρώτες γυναίκες πυροσβέστες στο Ηνωμένο Βασίλειο. Το σχολείο έχει σχέση και με έναν περιπετειώδη χαρακτήρα παιχνιδιών υπολογιστή - τη Lara Croft!

Εικόνα 3. Μαθητές διδάσκονται στην ύπαιθρο στο Λονδίνο (1907)
(Πηγή εικόνας: Tweedy & London, 2017)

Εικόνες 4 και 5. Με την κατάλληλη ενδυμασία τα μαθήματα δεν διακόπτονταν όσο κρύο κι έκανε
New York City (1910) και Cincinnati, Ohio (1912)
(Πηγή εικόνας: Tweedy & London, 2017)

Στην Ελλάδα η πρώτη αναφορά στα υπαίθρια σχολεία γίνεται το 1904 στο Α΄ εκπαιδευτικό συνέδριο από τον Κ. Σάββα, πρώτο καθηγητή υγιεινής - μικροβιολογίας στο Πανεπιστήμιο της Αθήνας. Η λύση των «υπαίθριων σχολείων» προτάθηκε και από τον γιατρό Δημήτρη Σαράτση στο Β΄ συνέδριο κατά της φυματίωσης στον Βόλο το 1912. Απόπειρα λειτουργίας υπαίθριου σχολείου έγινε το 1916 σε κτήμα έξω από την Αθήνα χάρη στην πρωτοβουλία του σχολιάτρου Εμμανουήλ Λαμπαδάρου, προϊστάμενου του Γραφείου Σχολικής Υγιεινής του Υπουργείου Παιδείας, και στην οικονομική στήριξη του Πατριωτικού Συνδέσμου Ελληνίδων. Η συγκυρία δεν επέτρεψε τη λειτουργία του σχολείου πέρα από το δίμηνο. Μια πρωτοβουλία της αντιφθισικής εταιρείας για δημιουργία υπαίθριου σχολείου το 1931 είχε επίσης περιορισμένη διάρκεια.

- Μαθητικές κατασκηνώσεις – παιδικές εξοχές από το 1911 (Λεβεντάκης & Γκαρίλα, 2019).
Σήμερα συναντάμε υπαίθρια σχολεία σε κάποιες περιπτώσεις (πολλά αναβίωσαν λόγω covid19) αλλά η υπαίθρια εκπαίδευση έχει πολλές άλλες μορφές.

Εικόνα 6. Ένα σημαντικό εμπόδιο για τη μάθηση σε εξωτερικούς χώρους είναι η έλλειψη χώρου. Ωστόσο, το Δημοτικό Συμβούλιο του Χάκνεϊ στο Λονδίνο κάνει τον χώρο ασφαλή για τα παιδιά κλείνοντας τους δρόμους γύρω από τα σχολεία (Weinstein, 2020)

1.2. Υπαίθρια Εκπαίδευση: Οφέλη

Από τα πολλαπλά οφέλη της υπαίθριας εκπαίδευσης αναφέρουμε τα:

- Βελτίωση σωματικής και ψυχικής υγείας.
- Ενίσχυση κοινωνικότητας.
- Καλύτερες επιδόσεις στο σχολείο.
- Περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση.
- Πολιτική κοινωνικοποίηση - συμβολή στην υιοθέτηση στάσεων, αρχών και αξιών υγιούς συνύπαρξης με τους άλλους και με τη φύση.
- Η πανδημία έθεσε σημαντικούς προβληματισμούς και η υιοθέτηση εναλλακτικών προσεγγίσεων είναι πλέον απαραίτητη.
- Η υπαίθρια εκπαίδευση βοηθάει στην επανατοποθέτηση του ανθρώπου στη σχέση του με τη φύση, το περιβάλλον και την πολιτιστική κληρονομιά, υποστηρίζοντας την υιοθέτηση σχετικών θετικών στάσεων, αξιών και συμπεριφορών, γεγονός που συμβάλλει ουσιαστικά στη διαμόρφωση ενεργών και κριτικά σκεπτόμενων αυριανών πολιτών.
- Η υιοθέτηση των πρακτικών της υπαίθριας εκπαίδευσης έχει καινοτόμο χαρακτήρα, εφόσον μέσω αυτής εκφράζονται πολλές σύγχρονες εκπαιδευτικές αντιλήψεις (βιωματικότητα, διάδραση, εργασία σε ομάδες, hands on εκπαίδευση, αειφορία, σύνδεση της εκπαίδευσης με τη φύση).
- Η υπαίθρια εκπαίδευση συνδέει τις οικογένειες και την κοινότητα με το σχολείο, παρέχοντας φυσικά σημεία εισόδου, ώστε οι οικογένειες και τα μέλη της ευρύτερης κοινότητας να εμπλέκονται στη διαδικασία μάθησης των παιδιών (Παπαδημητρίου & Κανταρτζή, 2023: 71-72; University of Wisconsin-Stevens Point, n.d.).

Οφείλουμε βέβαια να επισημάνουμε πως η υπαίθρια εκπαίδευση αντιμετωπίζει και προκλήσεις που αφορούν:

- Την υγεία και την ασφάλεια των εκπαιδευομένων (καιρός, φυσικοί κίνδυνοι, όπως οι μέλισσες, το ανώμαλο έδαφος κ.τ.λ.)

Εικόνα 7. Υπαίθριο σχολείο στην Ελλάδα

- Τις αμφιβολίες/ ανησυχίες των εκπαιδευτικών, αναφορικά με τη διδασκαλία σε εξωτερικούς χώρους και την αναγκαιότητα σχετικής κατάρτισής τους.
- τις απαιτήσεις του σχολικού και του πανεπιστημιακού προγράμματος σπουδών που περιορίζουν τις ευκαιρίες για μάθηση σε εξωτερικούς χώρους. Για παράδειγμα, ορισμένα μαθήματα μπορεί να είναι δύσκολο να διδαχθούν έξω.
- Την έλλειψη χρόνου, πόρων και υποστήριξης.
- Την πρόσθετη γραφειοκρατία – η υπαίθρια εκπαίδευση απαιτεί λεπτομερή σχέδια επίσκεψης, φόρμες συναίνεσης και αξιολόγησης, ανάλογα σχολικά έντυπα κ.τ.λ.

Οπωσδήποτε, αυτά τα μειονεκτήματα μπορούν να ξεπεραστούν, αλλά απαιτείται αρκετή επιπλέον δουλειά (Outdoor Playbook, n. d.; Κουρούνης, 2011: 43; SANZA Teaching Agency, 2015).

2. Ενδεικτικά παραδείγματα Υπαίθριας Εκπαίδευσης: Οι δράσεις του Μουσείου Σχολικής Ζωής και Εκπαίδευσης και το ευρωπαϊκό πρόγραμμα «Outdoor Education for Museums and Cultural Organizations»

2.1. Υπαίθρια Εκπαίδευση και Μουσείο Σχολικής Ζωής και Εκπαίδευσης

Το Μουσείο Σχολικής Ζωής και Εκπαίδευσης καθιέρωσε τους εκπαιδευτικούς ιστορικούς και θεματικούς περιπάτους, προκειμένου να γνωρίσουν οι μαθητές την τοπική ιστορία με βιωματικό και παιγνιώδη χαρακτήρα. Πιο αναλυτικά:

- Περπατώ με την τάξη μου: Τα προγράμματα με τον γενικό τίτλο «Περπατώ με την τάξη μου» διεξάγονται με μεγάλη επιτυχία όχι μόνο στην Αθήνα (Περπατώ με την τάξη μου στην Πλάκα) αλλά σε πολλές άλλες πόλεις της Ελλάδας με ανάλογους τίτλους (Περπατώ με την τάξη μου στη Θεσσαλονίκη).
- Ιστορίες Μυστηρίου στη Πλάκα: Τα παιδιά ακολουθώντας μηνύματα, σημειώματα και ίχνη ξετυλίγουν το νήμα μιας μυστηριώδους υπόθεσης. Ερευνώντας στο Μουσείο Σχολικής Ζωής και Εκπαίδευσης, στο διαδίκτυο, στους δρόμους και στα κτίρια της Πλάκας βρίσκουν διάφορα ίχνη που μπορούν να τα οδηγήσουν στη λύση του μυστηρίου, ενώ ταυτόχρονα τα βοηθούν να προσεγγίσουν την ιστορία των σημαντικότερων μνημείων της Πλάκας.
- Υπαίθριες δραστηριότητες στον Εθνικό Κήπο - Ένα πρόγραμμα για το περιβάλλον: Τα παιδιά γίνονται μικροί εξερευνητές σε έναν απολαυστικό περίπατο στη δροσιά του κήπου με σημεία – σταθμούς (ηλιακό ρολόι, αγάλματα, φυτά, ζώα). Έτσι ανακαλύπτουν τα μυστικά που κρύβονται στα δρομάκια και στις φυλλωσιές του Εθνικού Κήπου και γνωρίζουν τον βιότοπο που βρίσκεται μέσα στην πόλη. Παράλληλα, μέσα από βιωματικές και περιβαλλοντικές δραστηριότητες όπου συνδυάζονται μουσικοκινητική αγωγή, θεατρικό παιχνίδι,

αισθητηριακά και ομαδικά παιχνίδια, STEM και διδακτική των φυσικών επιστημών τα παιδιά αναπτύσσουν δεξιότητες παρατήρησης, ταξινόμησης, καλλιτεχνικής έκφρασης και συνεργασίας. Επίσης, στον Εθνικό Κήπο το Μουσείο Σχολικής Ζωής και Εκπαίδευσης σχεδιάζει και υλοποιεί εργαστήρια για παιδιά και τις οικογένειές τους. Στα εργαστήρια αυτά τα παιδιά εισάγονται με παιγνιώδη τρόπο στις βασικές αρχές της STEAM εκπαίδευσης και των φυσικών επιστημών.

- Υπαίθριες δραστηριότητες στον Λόφο Φιλοπάππου: Στο πρόγραμμα με τίτλο «Λόφος Φιλοπάππου: Ένας περίπατος στα ίχνη του Πικιώνη» συνδυάζονται περίπατος, παιχνίδι, ανακάλυψη και ιστορία. Περπατώντας στα δρομάκια του Πικιώνη τα παιδιά παρατηρούν το πλούσιο φυσικό περιβάλλον και γνωρίζουν την πολιτιστική αξία της περιοχής ανακαλύπτοντας την ιστορία του λόφου του Φιλοπάππου και γνωρίζοντας στοιχεία αρχιτεκτονικής, διακόσμησης, μοτίβων.

- Παιχνίδια θησαυρού +++

- Δραστηριότητες σε αρχαιολογικούς χώρους και μνημεία - Ανακαλύπτοντας τον αρχαιολογικό χώρο της Ακρόπολης: ++++

Εικόνες 7 και 8. «Περπατώ με την τάξη μου στην Πλάκα»
και «Υπαίθριες Δραστηριότητες στον Εθνικό Κήπο»
Πηγή: Προσωπικό αρχείο Ε. Κανταρτζή

2.2. Το πρόγραμμα «Outdoor Education for Museums and Cultural Organizations»

Εικόνα 9. Το λογότυπο του προγράμματος
Outdoor Education for Museums and Cultural Organizations

Στο ευρωπαϊκό πρόγραμμα Outdoor Education for Museums and Cultural Organizations (OEMCO) συμμετέχουν από την Ελλάδα, την Ισπανία και την Ιταλία οι οργανισμοί:

- Μουσείο Σχολικής Ζωής και Εκπαίδευσης στην Αθήνα.
- Espacio Rojo – Πολιτιστικός Οργανισμός στη Μαδρίτη.
- Centro Machiavelli – Εκπαιδευτικός Οργανισμός στη Φλωρεντία (βλ. και Centro Machiavelli, 2022^α, 2022β, 2023; Espacio Rojo, 2023).

Βασικοί στόχοι του προγράμματος OEMCO είναι οι συμμετέχοντες να υιοθετήσουν νέες στάσεις και αξίες για τη σχέση του ανθρώπου με τη φύση, να αποκτήσουν θετικές στάσεις απέναντι στην υπαίθρια εκπαίδευση και να κατακτήσουν δεξιότητες και εργαλεία κατάλληλα για τον σχεδιασμό και την υλοποίηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων με βάση τις αρχές της εκπαίδευσης στην ύπαιθρο.

Για την υλοποίηση αυτών των στόχων, οι συμμετέχοντες μετέχουν σε δράσεις, όπως: παρουσιάσεις, workshops, παιχνίδια ρόλων, μελέτες περιπτώσεων, δραστηριότητες επίλυσης προβλημάτων που οργανώνουν με την κατάλληλη κάθε φορά μεθοδολογία και υλοποιούν σε υπαίθριους χώρους (πάρκα, αρχαιολογικοί χώροι, μνημεία πολιτιστικής κληρονομιάς, δημόσιοι χώροι, κ.ά.). Μερικά παραδείγματα δραστηριοτήτων:

- Οι συμμετέχοντες, με στόχο να γνωρίσουν τα φυτά της περιοχής, έπρεπε να εξερευνήσουν τον χώρο, να συλλέξουν φυτά και να δημιουργήσουν το δικό τους έργο τέχνης με αυτά.
- Με στόχο την καλλιέργεια της συνεργασίας, της επικοινωνιακής ικανότητας και της δημιουργικότητας η συντονίστρια έδινε σε κάθε συμμετέχοντα ένα χρωματιστό ξυλάκι. Ανάλογα με το χρώμα τους οι παίκτες έπρεπε να κινηθούν με συγκεκριμένο τρόπο (πολύ αργά, πολύ γρήγορα, χοροπηδητά ή κάνοντας ένα ζώο...), να βρουν το άτομο με το οποίο είχαν την ίδια κίνηση και να συνεχίσουν μαζί.
- Οι συμμετέχοντες έπρεπε να δημιουργήσουν το δικό τους ομαδοσυνεργατικό παιχνίδι με ένα σετ από αντικείμενα (π.χ. μπάλες, πανί) και τον χώρο γύρω τους.
- Οι συμμετέχοντες έπρεπε να βρουν πληροφορίες για τα αγάλματα στο Ζάππειο και να δημιουργήσουν μια ιστορία, ένα μικρό θεατρικό ή να πάρουν συνέντευξη από ένα άγαλμα και τον δημιουργό του.
- Οι συμμετέχοντες ασκήθηκαν να χρησιμοποιούν αντικείμενα που δεν χρησιμεύουν πια ώστε να φτιάξουν και να παίξουν ομαδικά παιχνίδια.
- Με στόχο την ανακάλυψη της ιστορίας της περιοχής οι συμμετέχοντες έπρεπε να μιλήσουν για βιβλία της επιλογής τους, να βρουν τη σύνδεση μεταξύ τους και να δημιουργήσουν μια αφίσα με ένα μήνυμα ή ένα μικρό θεατρικό.
- Με στόχο να γνωρίσουν το πάρκο της περιοχής, οι συμμετέχοντες έπρεπε να σχεδιάσουν ένα παιχνίδι χρησιμοποιώντας όλες τις αισθήσεις (αφή, ακοή, όσφρηση, όραση, γεύση) και τον χώρο γύρω τους.

- Οι συμμετέχοντες συνεργάστηκαν και έφτιαξαν ένα poster ή/ και ένα βίντεο χρησιμοποιώντας αντικείμενα/ φυτά του χώρου ώστε να διαφημίζουν το πάρκο της περιοχής με στόχο να αυξήσουν τους επισκέπτες του.
- Οι συμμετέχοντες αφού ανακάλυψαν την ιστορία των αγαλμάτων της περιοχής, σχεδίασαν, αλλάζοντας όμως το τέλος της ιστορίας, δικό τους θεατρικό δρώμενο.
- Χρησιμοποιώντας τρεις χρωματιστούς στόχους και ένα μπαλάκι, οι συμμετέχοντες προσπαθούν να πετύχουν έναν στόχο και, ανάλογα το χρώμα, να απαντήσουν σε ερωτήσεις σχετικές με την ιστορία της πόλης.
- Με στόχο να γνωρίσουν καλύτερα ένα μνημείο της περιοχής, οι συμμετέχοντες έμαθαν την ιστορία του, το παρατήρησαν και τους δόθηκε η ευκαιρία να το ζωγραφίσουν όπως αυτοί φαντάζονταν σε μία κόλλα χαρτί.

Με βάση τις δραστηριότητες αυτές στα παραδοτέα του προγράμματος εντάσσονται ένας εκπαιδευτικός οδηγός με θεωρητικές προσεγγίσεις και καλές πρακτικές και τρία νέα εκπαιδευτικά προγράμματα από κάθε εταίρο βασισμένα στις αρχές της υπαίθριας εκπαίδευσης (Centro Machiavelli Srl – Firenze, Italia, 2022^α; Centro Machiavelli, 2022^β; Centro Machiavelli, 2023; Espacio Rojo – Madrid, Spagna, 2023).

Εικόνα 10. Οι συμμετέχοντες στο Μουσείο Σχολικής Ζωής και Εκπαίδευσης
Πηγή: Προσωπικό αρχείο Ε. Κανταρτζή

Εικόνες 11 και 12. Δραστηριότητες σε δημόσιους χώρους:
Στιγμιότυπο από μικρό θεατρικό και αφίσα με μήνυμα
Πηγή: Προσωπικό αρχείο Ε. Κανταρτζή

Εικόνες 13 και 14. Δραστηριότητες σε δημόσιους χώρους:
Οι ζωγραφιές των συμμετεχόντων με μνημείο της περιοχής και έργο τέχνης με φύλλα
Πηγή: Προσωπικό αρχείο Ε. Κανταρτζή

Εικόνα 15. Δραστηριότητες σε δημόσιους χώρους:
Στιγμιότυπο από κουκλοθέατρο
Πηγή: Προσωπικό αρχείο Ε. Κανταρτζή

Εικόνες 16 και 17. Δραστηριότητες σε δημόσιους χώρους:
Στιγμιότυπα από ομαδοσυνεργατικά παιχνίδια
Πηγή: Προσωπικό αρχείο Ε. Κανταρτζή

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Centro Machiavelli Srl – Firenze, Italia. (2022a). *ERASMUS+ KA2 – OEMCO*. Retrieved from <https://training-agency.centromachiavelli.it/it/erasmus-ka2-oemco>
- Centro Machiavelli. (2022b). *ERASMUS+ OEMCO Project – 14-18 November 2022, 1st Transnational Coordination Meeting and Training Week in Athens (GR)*. Retrieved from <https://training-agency.centromachiavelli.it/en/erasmus-oemco-project-%E2%80%93-14-18-november-2022-1st-transnational-coordination-meeting-and-training-week>
- Centro Machiavelli. (2023). *ERASMUS+ KA2 OEMCO Project - 27-31 March 2023, 2nd Transnational Coordination Meeting and Training Week in Madrid (ES)*. Retrieved from <https://training-agency.centromachiavelli.it/en/erasmus-ka2-oemco-project-27-31-march-2023-2nd-transnational-coordination-meeting-and-training-week>
- Espacio Rojo – Madrid Spagna. (2023). *We host our training for KA2 Erasmus plus project @oemco_project last week. Awesome experience to share outdoor activities*. Retrieved from https://fb.watch/mfp_8uxTn6/
- F. (n. d.). *Outdoor Classrooms - Time For A Comeback?* Retrieved from <https://movementum.co.uk/journal/2019/9/4/outdoor-classroom>
- March of Time, Youth in Camp, Volume 3, Episode 13. (1937). New York, NY: HBO. Retrieved from https://search.alexanderstreet.com/preview/work/bibliographic_entity%7Cvideo_work%7C1792798
- Nierenberg, A. (2020). Classrooms Without Walls, and Hopefully Covid - To combat the coronavirus, schools across America moved students outdoors. Here's a look at four new learning environments. In *NY times*. Retrieved from <https://www.nytimes.com/2020/10/27/us/outdoor-classroom-design.html>
- Outdoor Playbook. (n. d.). *History of Outdoor Learning και Challenges to Outdoor Learning*. Retrieved from <https://outdoorplaybook.ca/learn/education-research/history-of-outdoor-learning/> & <https://outdoorplaybook.ca/learn/education-research/barriers-to/>
- SANZA Teaching Agency. (2015). *What are the advantages and disadvantages of teaching outside?* Retrieved from

- https://www.sanzateaching.com/blogs/sanza_teaching_news/advantages-disadvantages-teaching-outside/
- Tweedy, J., & London, B. (2017). DailyMail. In *Outdoor canteens, lessons in sub-zero weather and classrooms without walls: Remarkable photos show how fresh air was used to stop the spread of TB in early 20th century schools*. Retrieved from <https://www.dailymail.co.uk/femail/article-4795438/Photos-Britain-used-FRESH-AIR-halt-TB-crisis.html>
- University of Wisconsin-Stevens Point. (n.d.). *Outdoor Education—Research Summary*. Retrieved from <https://www3.uwsp.edu/cnr-ap/leaf/schoolgrounds/documents/outdoor%20education%20research%20for%20school%20Grounds.pdf>
- Weinstein, N. (2020). *Outdoors - Open Days*. Retrieved from <https://www.nurseryworld.co.uk/features/article/outdoors-open-days>
- Θεοδώρου, Β., & Καρακατσάνη, Δ. (χ.χ.). Υγιεινής παραγγέλματα: το ενδιαφέρον για την υγεία των μαθητών και η υπηρεσία σχολικής υγιεινής τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα. Στο *Η παιδεία στην αυγή του 20ού αιώνα, Πρακτικά 2^{ου} Διεθνούς Συνεδρίου*. Πάτρα Ανακτήθηκε από <http://www.eriande.elemedu.upatras.gr/eriande/synedria/synedrio2/praktika/theodorou.htm>
- Κουρούνης, Κ. (2011). *Υπαίθρια εκπαίδευση και περιβαλλοντική εκπαίδευση* (Αδημοσίευτη διπλωματική εργασία). Π.Μ.Σ. Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, Σχολή Ανθρωπιστικών Επιστημών, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Μυτιλήνη. Ανακτήθηκε από <https://hellanicus.lib.aegean.gr/bitstream/handle/11610/15833/file0.doc?sequence=1>
- Λαμπαθάκη, Μ., Τζακώστα, Α., & Σφακιανάκη, Χ. (χ.χ.). *3-4 Η αγωγή υπαίθρου ως μέσο προαγωγής της συμπεριληπτικής εκπαίδευσης. Η περίπτωση του Ε.Ε.Ε.Κ. Ρεθύμνου*. Ανακτήθηκε από https://www.specialeducation.gr/files4users/files/pdf/agwgH_γρε8rou_eeeeek_re8ymnou.pdf
- Λεβεντάκης, Χ., & Γκαρίλα, Β. (2019). Ο θεσμός των Μαθητικών κατασκηνώσεων – Παιδικών εξοχών. *εκπ@ιδευτικός κύκλος*, 7(3), 130-151. Ανακτήθηκε από https://journal.educircle.gr/images/teuchos/2019/teuchos3/teuchos_7_3_8.pdf
- Παπαδημητρίου, Γ., & Κανταρτζή, Ε. (2023). Υπαίθρια Εκπαίδευση: Μια επιλογή με πολλαπλά οφέλη. *Culture - Journal of Culture in Tourism, Art and Education*, 3(1), 69-87. Ανακτήθηκε από <https://journalculture.weebly.com/uploads/1/3/5/3/135316421/culture-teuchos-9-2-1.pdf>

